

M I N N E N A S B O K

Mitt Allra första minne av pappa

Jag sov på pappas rygg. Han gick genom en skog, korna följde efter oss. Pappa lockade och pratade med dem. Jag var litet rädd, när de kom för nära. Då skrattade pappa. Vi gick genom en grind och lämnade korna kvar och stängde grinden och gick hem utför backar. Enligt Johan var det på den tiden när korna från Fjäl betade på "Bredins torpet" som var beläget ovanför Fjäl. Det tillhörde Sunds Bruk liksom Fjäl.

Jag minns sen hur pappa lyfte upp mig på sin rygg varje kväll när han gick till stallet för att ge hästarna mat. Jag fick ofta följa med och stå i trappan som gick upp till höskullen medan hästarna gick fram till vattenkaret för att dricka. Jag kan så väl se den bilden för min inre syn. Hur pappa gick och löste hästarna en efter en. De var 5 st. Hur de klapprade på stengolvet då de gick sakta och makligt fram och drucko och vände makligt om och stannade vid trappan och nosade upp matplatsen, där jag stod och var allt litet rädd ändå. Då fick om kvällsmat i sin krubba och pappa släckte lyktan. Jag fick i en sväng åka upp på pappas rygg igen och så ner till vårt kök, där kvällsgröten väntade på oss.

Det där är ett minne, som jag ofta dröjer kvar vid. Pappa ung och stark och glad i en liten jänsta som kom liksom på sladden. Mamma var kanske trött då efter 8 barn förut, men pappa var då i sin krafts dagar och jag tyckte att han var så stark och trygg i hela min barndom. Vi hade två kök, ett för vintern och ett för sommaren. I sommarköket fanns en plats bredvid spisen mellan en inbyggd stor gryta och spisen där en liten stol kunde stå. Där satt jag som liten, när mamma kokade gröt på kvällen och det hände ofta att jag somnade där och blev buren till sängs av någon äldre syster och blev utan kvällsgröt. Ja, kvällsgröten kl. 1/2 8 - 8. det var en sed som var rådande på den tiden: kornmjölsgröt med lingon och mjölk - bara det.

Om höstarna när den nya säden bärgats och det nya mjölet kom från kvarnen på Lögdö, då sa alltid pappa: Jag undrar om vi får fint gröt-mjöl i år du Märta.

Sedan när jag blev äldre (15) blev det mer och mer tal om att slopa gröttimmen och numera är den helt säkert bortlagd i Norrland.

Johan, min äldsta bror och även pappa åt sin gröt så här: Het nykockt gröt hällades upp på en tallrik per person och lingon och mjölk blandades på en djup tallrik och så åts gröten skedvis från gröttallriken och skedvis med kall mjölk. Aldrig fick den blandas i gröten som man gör nu.

Men de hade i alla fall var sitt grötfat. Aldrig minns jag sovel på brödet på den tiden nej bara tunnbröd bakat litet tjockare än det som nu köpes som tunnbröd och så bara smör på det och dubbelvikt. Jag skall nog senare skriva om en bakdag på Fjäl, som vi barn upplevde den.

Kornhässjor

Här hässjades säden om höstarna. Hit kördes stora lass med kärvar från åkrarna. Som liten fick man åka med på skoj, men så fort man blev stor då måste man vara med i arbetet vid hässjan. Någon, det var ibland pappa ibland Johan; satt i hässjan med ett ben om en hässjastång och höll sig fast på så vis och någon, det var ibland jag, stod på lasset och häktade en krok i kärvarna, en stor järnkrok som satt fast i ett rep. Så drog någon, den som körde lasset, upp kärven, som sedan stuvades fast i hässjan. Ett arbete som var rätt så knepigt ibland var att passa på kroken som hässjegubben, så kallades den som satt i hässjan, slängde ner till den som skulle kroka i kärven.

Fjäl om sommarn

Du förstår Inger, att när farmor skall berätta för Dig om Fjäl - sagan, som vi brukar berätta den, så är det så många, många bilder som dyker upp och jag vet ej om jag hinner berätta allt men jag gör så gott jag förmår och sedan får Du lappa ihop allt jag berättar om och skriva en hel stor bok. Det blir små bitar, som Du får lägga ett pussel av.

Här ser Du älven och Du ser på vänster sida ett fota av älven taget från en backe ovanför vad vi kallade "hässjöjala". Jala Gärde. Där nedanför flöt en bäck, som var alla tiders lekplats må Du tro. Där var lummigt, fullt med albuskar, hägg', rönn och där var bänkar med plats för tvättbaljor och där tvättades om våren all tvätt hopsparad under vintern och Du skulle ha sett så roligt där var, när vi fick gå ditopp som barn med en kaffekorg till dem som stod där och tvättade på gammalt sätt för hand med ett räfflat tvättbräde. Helt säkert var det tröttsamt men vi som var små lekte i bäcken och badade ibland och åkte i en lång ränna, som var avsedd för vattnet som drev ett stort hjul till en spånhyvel. Då tappade vi på litet vatten och åkte ända fram till hjulet. Om man följer bäcken längre upp kunde man meta stenbit eller som det heter foreller, men det var Johan som gjorde det mest och då skulle det regna och man skulle smyga tyst fram för att ej skrämma fiskarna. Bäcken vid Fjäl var så romantisk, den talade om när det blev vår. Då hördes dånet långt omkring och den var farlig då för så småbarn så strid som den var. Den lockade till hemliga möten på majkvällen efter brasans slut. Majbrasan som tändes vid bäck-backen. Ja, de det blir en helt annan berättelse det.

Fjäls gamla gård som varit Gästgivargård och sedermera skola revs någon gång 1912-13 och den byggnad som Du ser till höger byggdes sedan av kommunen till folkskola. Magnus Johnssons far var med och byggde den och hans familj och min syster Elida flyttade in där och bodde där då huset brann, 1929. Magnus far dog i det rum som är beläget 1 trappa till vänster.

Så minns jag ofta söndagarna, med kyrkfärd i släde om vintern och alltid var det någon som dessutom kom på besök till kaffestunden.

Vi hade ju så gott som alla syskonen boende i samma by och hälsade ofta på hos varandra. Ser Du vilken duk som ligger på bordet? En tjock plyschduk och därovanpå en vit duk. Jag undrar vem som har den? Vad vi tyckte den var fin. (Grön med röda rosor på)

Eljest hade vi ingenting som var så pråligt, rejäla trasmattor som täckte hela golven. Det hjälpte ju alltid mot kylan vet Du. Tänk, jag tycker när jag skriver så här om kvällarna att Du Inger sitter bredvid mig och säger ibland: Berätta farmor-mera.- Ja, jag skall berätta lilla vän. När Du blir stor kanske Du kan läsa farmors svårlästa stil.

Detta foto fick jag av Jenny Högberg i ett brev som hon skrev till mig innan hon blev min svägerska. Jag fick brevet, när jag var på väg till havet, på en promenad med Sigyn. Det var vinter och jag satte mig på en sten nere vid havet och då jag öppnade brevet fick jag se fotot. Det var så underligt att se den bilden. Jag hade aldrig förr sett kortet på min mor vid spisen. Det blev svårt att hålla tillbaka gråten. Jag kunde på en gång se hela köket med tre stora fönster, stort bord med vaxduk på. På den skrev pappa när han lärde mig räkna och stava, men det tyckte inte mamma om och kom med disktrasan och torkade bort det. Vidare fanns en skänk med pigttittare på, en soffa, som jag låg i och en symaskin som mamma ofte sydde på och då sjöng mamma nästan alltid. Hon kanske trivdes bäst med det, vem vet.-----

Sandhamn den 17/2 -64

Jag är så ensam i kväll. Farfar är på sjukhuset.

Där vägen gick upp till Fjäls gård växte denna stora granhäck och så ser Du "bäckebron" längre bort. När vi som barn åkte kälke utför backen var det nog ett farligt ställe just vid vägkröken. Det hade väl hänt någon gång att någon bondskjuts kommit just då och skrikit åt oss att "se opp" men aldrig vet jag att det hänt någon olycka på grund av dålig sikt. Först när bilarna kom blev det aktuellt att hugga bort den. Men tänk så roligt vi hade med kurragömma där.

"Fjälsemoran" Var känd som godhjärtad mot landsvägens folk som vi kallade "luffare". Ja, även pappa var mer än snäll mot dem som var hungriga och var utan hem. "Luffarapråket" kunde man läsa när man gick vägen upp mot Rolans t.ex. på vägmärken stod det ibland så här: Gården vid granhäcken och sedan några krumelurer, som vi kallade luffarspråket, Uttytt: Där får Ni mat och husrum.

På den tiden gick det många gesäller vägen fram och de fick ligga hos oss och fick mat. De kom pappa i språk med och det var så roligt att sitta och lyssna på hur de berättade för pappa och han frågade om trakter där de kom ifrån. Var det en värmlänning, då blev det genast fart på frågor och svar. Det var ju så roligt med någon som kom "bortifrån". Vi hade ej någon telefon vet Du och ingen radio och TV. Pappa hade väldigt lätt för att prata (kanske liksom Din Farmor).

Då rökte han på sin pipa och de berättade och skrattade och pappa var så intresserad av allting som tilldrog sig ute i världen. Jag kan se det nu framför mig, Mamma sysslade vid spise och pappa och den "resande" sitter vid bordet och pratar och fotogenlampan lyser över bordet och det blir varmt och gott för den som kanske gått långt den dagen och Gud välsigne far och mor gett mången vandringsman mat och husrum och vänliga ord. Inte överallt fick de det må Du tro.

Ibland kom det någon sent på kvällen om vintern och frågade: "Kan vi få stanna här i natt. Vi ha gått så långt i dag och frågat på så många ställen men alla säger: Gå till Fjäl vid granhäcken dom brukar ha plats åt er. Det var ofta två som följdes åt. Varför gick det så många efter vägarna. Det skall Din pappa få berätta för Dig.

Vinter på Fjäl

Många skogsarbetare bodde i vårt sommarkök. Mestadels 4 sängar stod där då och fyra matkistor vid vars säng. Det var så roligt att sitta där när jag var riktigt liten 4-5 år så sjöng jag för dem om kvällarna och fick smaka på maten som de tog fram ur matkistan - smör - bröd och gott fläsk. Det smakade alltid bättre borta då såväl som nu för - står Du. Vi barn gick ibland och mötte timmerkörarna vid ån och fick åka med upp till färd-stallen. ' De var snälla, barnkära gubbar, som jag minns så väl både till namnen och var de bodde "på riktigt". Deras fruar kom en dag i veckan med mat och då åkte de alltid på sparkstötting och de var väl bekanta med mamma och kom in till oss och drack kaffe.

Detta är nog ett foto som tagits på sensre tid. Högberge nr 2 har nog röjt bort bra många träd i denna backe som ligger nedanför lagårn väster ut. Men den andra bilden, den ser Du väcker många minnen till liv. Den bilden är tagen vid Olaners backen. Då fanns ingen järnväg, där utan det var bara korna som trampade stigar i den beteshagen som gick ända fram till Glasbruket. Där växte alla de slag av blommor och örter och en liten bäck rann i snåren där. Det fanns fina berghällar där man kunde slitta och vila och där vi bundo blomkransar till våran examen i juni. Där satt vi då tillsammans många barn, några band kransar, några plockade blommor och man såg ända hem till gården, det ser Du ju. Det var år som är värda att tänka tillbaka på när man är gammal. Jag undrar om barnen numera binder kransar av styvmorsviol och gullvivor, mandelblom och kattfot. O, eviga ungdom mitt hjärta är ditt.

När jag skall skriva ner några minnenfrån Fjäl är det så många och jag vet knappast var jag skall börja och sluta. Ibland kommer jag ihåg än det ena än det andra och det blir väl bäst att skriva när man är inspirerad. Jag har just nu haft hälsningar från släktträffen i Viksjö i dag den 16/3 -64.

Då får jag sådan lust att skriva om Visåsen som det var när jag var barn.

En Visåsresa när jag var liten det var det stora äventyret. Stora förberedelser med bl.a presenter till moster "Britarna". De var 3 st. En riktig syster Brita till mamma och 2 svägerskor. En, som var matmor på gårn. Hon var från Värmland och kom till Norrland som mycket ung och tjänade piga hos inspektör Steen- far till den mycket omtalade bankdirektör Steen, som i sin tur är far till Jan Steen, som besökte oss och Egebo tillsammans med Gunnel Nilson. Ja, denna moster Brita var allas vår stora vän och god som guld. Men jag kom ju från ämnet. Presenter var det ja. Mamma sydde alltid blusar och gav bort till mostrarna eller något annat som hon själv gjort och så skulle vi själva alltid ha något nytt från topp till tå. Sedan måste tidpunkten väljas så den passade pappa. Helst mellan "slåttanna och skördanna". Vad är det sägen Inger? Fråga pappa Jan. Ja, så måste pappa spå väder. För sol och värme måste vi ha. Pappa var en riktig spåman, som genom långa iakttagelser kunde förutse vind och väder.

Så blev det då äntligen bestämt-"till veckan far vi". Det Var far och alltid två barn. Så hade det varit sedan mina äldsta syskon varit små. Jag minns att jag var liten, liten när Henning och jag satt bak i trillan. Senare Maj och jag. Vem är Maj? Fråga pappa Jan! Det blev lite sova natten innan vi skulle fara på morgonen kl.9.

I en trilla - ett hjulåkdon för 4 et. + packning - åkte vi sedan allt packats i :Matsäck framför allt, och så säga adjö till de stora syskonen, som säkert såg fram emot en rolig vecka utan småbarn och föräldrafritt. Våran "Lärka" stoet var självskriven som åkhäst, lugn och fin, brun till färgen och som alltid gnäggade om vi gick uppför någon backe, för backar fanns det, långa och många på den tiden och pappa ville väl spara "Lärka" litet och vi behövde väl röra på oss litet då och då och plockade bär vid sidan av vägen ibland och blev vi då långt efter skjutsen då gnäggade "Lärka". Vi hade nog ej åkt mer än någon halvmil, när det var tid att låtsas bli hungriga, för det var då så gott att åka så där fint och mumsa på en god smörgås med plättar på, Sedan kunde vi åka genom en lång skog, men då vi kom fram till bondebygd igen då berättade pappa så mycket om vem som bodde där och där. Vad som hänt här och där och så kom vi till grindar som skulle öppnas och stängas och vi blev så glada när det stod någon unge och öppnade grinden och pappa var alltid försedd med femöringar som han visste att de väntade på att få. Så fanns det efter vägen på många ställen stora kar vid någon källa, där hästarna skulle stanna och dricka vatten, Vägen var lång, jag minns att vi hade 4,5 mil till Villola och sedan därifrån 1/2 mil till Visåsen, så det blev allt några raster på vägen för vår kära "Lärka", som ibland sprang och ibland lunkade sakta. Första anhalten var på Västanå, där bodde pappas syster högt uppe på en kulle som hette Knylen. Där fick vi kaffe och vilade litet medan "Lärka" stod i ett stall nere på Västanå. Så iväg igen ifrån kusinerna som var avundsjuka på oss som fick åka bort. Nästa anhalt var Villola gästgivaregård där våran kusin Maria Berggren regerade. Hon hade tjänat hos herrskap i Stockholm och var mycket annorlunda än de andra. Där träffade vi moster Brita nr 1, mammas syster. Hon var gammal redan då och satt mest inne och stickade eller var barnpiga, Godmodig som alla i den släkten och glad då vi körde in på den stora gårdsplanen med våran skjuts. Där blev vi i flera timmar. Åt mat som Maria lagade på öppen eld i sommarstugan, som var så fin och så pyntad tills vi skulle komma. Sedan hade vi 1/2 mil kvar att åka genom en stor skog sedan vi passerat Villola. Ett gammalt bruk, jag vet inte riktigt vad de gjort där på den tiden min farfar bosatte sig där när de kom ifrån Värmland, Där pekade pappa ut det hus, som de själva bott i som barn. Där på Villola bodde en gammal skogvaktare, som var mas och dit gick vi alltid och hälsade på och fick hjortronsylt och grädde. Där i köket fanns ett gökur, som vi alltid tittade på och väntade på när göken tittade ut, Denne gamle Söderlund som skogvaktaren hette hade lärt min pappa att räkna och skriva och han var nog stolt över sin elev som lär ha varit en vetgirig och läraktig gosse. Den blåögde Gustav från Värmland.

På dessa resor från Fjäl till Visåsen var pappa alltid på ett strålande humör, villig att uppfylla alla våra infall. Ibland ville vi stiga ur och plocka bär, ibland dricka vatten ur någon källa där Lärka också fick dricka. Men när vi kom till ett ställe som hette "Gammelgårn" då var det pappas tur att gå in och köpa gottstrutar. En att äta nu och en att bjuda på vid framkomsten. Jag har aldrig senare ätit så goda gotter. Där stod vi en lång stund och väntade på pappa som alltid träffade gubbar, som han kände och som tyckte det var roligt att få litet nyheter från Fjäl med omnejd. Vi sov väl långa stunder vi barn under resan, kanske låg vi på golvet i trillan, jag minns inte riktigt, men inte kunde vi väl sitta en hel dag.

Ja, dessa resor skulle väl kallas "semester", men det ordet fanns inte i vårt ordförråd. Men nog var pappa en klok far, som tog de sina med på en så rolig och lärorik färd och nu ska jag berätta om den sista halvmilen och om framkomsten. Nu var det alltså framemot sextiden, då vi bara har 1/2 mil kvar. Vi åker från Villola genom en gammal grind. Pappa pratar i ett om "Minns du Märta". En gång i deras ungdom hade skogselden härjat här och den bär spår efter sig ännu. Vägen går krokig över moar med småskog omkring men långt, långt bort ser man berg och dalar och mamma visste vad allt kallades. En gång berättade mamma, hade hon haft låtsastömmar på pappa som då var omkring 12 år och hon hade kört ända från Villola till Visåsen med pappa som häst och hon gick efter och hade en lång piska och låtsades köra häst. Jojo, det var till att börja tidigt. Ja, nu kom jag av mig igen för tankarna är nu på resan och på hur jag hörde om allt möjligt. När vi äntligen såg Visåsen hörde vi också samtidigt hundskall, som ekade mot bergen. Dom hade hört oss och deras hundar skällde alltid som ett första välkommen. Hur det kändes då kan jag än förnimma. Känslan att nu har vi nått fram till det som vi länge väntat på. Det var väl den stora skillnaden på platsen så helt olika kusten och Fjäl låg ju vid älven och man såg ju sågverkens stora torn eller skorstenar kanske det kallas, men här vid Visåsen var det en skogsbygd som låg skyddad runt om av skogen och bergen. Allt blev så nära, sällan såg man andra än gården folk. Den gamla stugan där mamma föddes stod ännu kvar. Där inne stod en gammal kista, som jag nu äger och där på den kistan sutto mina föräldrar, den gången de lovade varandra kärlek och tro. Det hade mamma berättat. Det var i maj år 1876.

Mamma minns ej sin mor, som dog när hon var helt liten.

Ute på gårdsplanen framför gammelstugan var en tuva med plats för ett tvättfat och det var bara att hämta källvatten ur en s.k. kallkälla